

ФІЛОСОФІЯ І ПСИХОЛОГІЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЇ

УДК 159.923.2 (Н. Ничкало)

Олена Семенов,
м. Київ

КЛЮЧОВІ КОНЦЕПТИ Я-КОНЦЕПЦІЇ АКАДЕМІКА НЕЛЛІ НИЧКАЛО

У статті на основі наукових досліджень і рефлексії про Неллю Григорівну Ничкало окреслено ключові концепти «людина праці», «людина культури», «людина патріотична» у вимірі професійного розвитку і саморозвитку особистості. Відповідно до міркувань В. Кременя, поняття Я-концепції розглянуто для позначення ментальної репрезентації людиною самої себе, відображення метаіндивідуального світу особистості в її самосвідомості й уявленнях про себе, на основі яких вона народжує свій новий суверенний образ, визначає перспективи розвитку власного потенціалу. Ураховано й ідеї І. Зязюна, котрий поставив у центр розвитку педагогічної майстерності «Я»-концепцію, досвід, спілкування особистості, її спрямованість, афект, волю, інтелект. Акцентується увага на інтелектуальності, інтелігентності, духовній елітарності, відкритості особистості Неллі Ничкало як еталону Людини педагогічної праці.

Ключові слова: *Нелля Ничкало, концепт, людина праці, педагогіка праці, неперервна освіта, якість неперервної освіти, людина культури, людина патріотична.*

Постановка проблеми. Самодостатня інноваційна конкурентна особистість фахівця з інноваційним типом мислення, інноваційною культурою і здатністю до інноваційного типу професійної діяльності в середовищі, яке постійно змінюється» (В. Кремень), – така особистість усе більш очікувана в будь-якій галузі інноваційно-технологічного суспільства ХХІ століття. У цьому контексті особливої гостроти набуває питання особистісного, професійного зростання людини. «Філософія людиноцентризму передбачає осягнення особистістю свого «Я» – самопізнання і розвиток відповідно до внутрішніх задатків, іншим словом, – творення Я-концепції людини», – зазначає академік НАПН і НАН України,

президент НАПН України В. Кремень [7, с. 7]. Ефективність цього процесу залежить від ступеня продуктивності, творчого характеру трудової діяльності людини в різних соціально-економічних сферах [11, с. 23], – доводить провідний український учений у галузі професійної педагогіки Нелля Ничкало.

Використання поняття Я-концепції для позначення «ментальної репрезентації людиною самої себе, відображення метаіндивідуального світу особистості в її самосвідомості й уявленнях про себе, на основі яких вона народжує свій новий суверенний образ, визначає перспективи розвитку власного потенціалу» [7, с. 7], дозволяє охарактеризувати особистість, власне, самої Неллі Григорівни Ничкало. Доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, Міжнародної академії педагогічних наук і Міжнародної академії акмеологічних наук, іноземний член РАО, академік-секретар Відділення професійної освіти і освіти дорослих НАПН України, заслужений діяч науки і техніки України, головний редактор режурналів «Професійно-технічна освіта», «Педагогіка і психологія професійної освіти», «Педагогіка і психологія», «Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи», співредактор українсько-польського і польсько-українського щорічника «Професійна освіта: педагогіка і психологія». Автор і співавтор численних законодавчо-нормативних документів: Концепція розвитку професійної освіти в Україні (1991), Концепція розвитку професійно-технічної (професійної) освіти (2004), Державна національна програма «Освіта» («Україна ХХІ ст.»), Національна доктрина розвитку освіти, Закон України «Про професійно-технічну освіту», Біла Книга Національної освіти України (2010) та ін.

Талановитий науковець європейського масштабу, чия професійна діяльність ґрунтується на міцному фундаменті системного мислення, стратегічного бачення і титанічної праці. У фундаментальних, методологічно глибоких дослідженнях Н. Ничкало з широкого кола проблем теорії та історії професійної педагогіки, педагогіки праці, виховання, психології і дидактики професійної освіти, психології професійного розвитку органічно поєднуються випереджувальний підхід до розв'язання численних освітніх і наукових питань, цілісність теоретичних висновків, продуктивний вихід на практику, дослідницьке чуття та рефлексивний біль над тим, як зберегти і розвинути самотність людини праці в сучасному глобалізованому світі. У такої людини праці, підкреслює учений, яскраво викристалізувана власна життєва позиція, індивідуальний

спосіб організації діяльності, відкритість до нового досвіду, екзистенційний образ життя, упевненість у собі, емпірична свобода і креативність. Власне, йдеться і про риси самої Н. Ничкало, котра переконана, що «людина, за М. Бердяєвим, – це цілий всесвіт».

Мета статті. У межах статті на основі наукових праць і рефлексій про Неллю Григорівну Ничкало окреслимо, зокрема, такі ключові концепти досліджень видатного педагога: «людина праці», «педагогіка праці», «неперервна освіта», «людина культури», «людина патріотична» у вимірі професійного розвитку і саморозвитку особистості.

Джерельною базою слугують статті, виступи на наукових заходах дійсного члена Національної академії педагогічних наук України, доктора педагогічних наук, професора, академіка-секретаря Відділення педагогіки і психології професійної освіти і освіти дорослих НАПН України Неллі Григорівни Ничкало.

З-поміж методів, які використовуємо в дослідженні, означимо, зокрема, такі, як аналіз, синтез, порівняння, узагальнення – для вивчення праць вітчизняних і зарубіжних науковців. Методологічною основою дослідження слугують ідеї системного, компетентнісного підходів щодо професійного розвитку і саморозвитку особистості.

Виклад основного матеріалу. Передусім окреслимо сутність поняття «особистість». У сучасній філософії освіти і педагогіці особистість визначають як «динамічну, відносно стабільну, цілісну систему інтелектуальних, соціально-культурних, морально-вольових якостей людини» [3, с. 628], «унікальний людський мікрокосмос» [8]. Для характеристики особистості Неллі Ничкало скористаємося визначеннями К. Абульханової-Славської і С. Рубінштейна. Зокрема, К. Абульханова-Славська наголошує: «Особистість як суб'єкт на працьовує індивідуальний спосіб організації діяльності. Цей спосіб відповідає якостям особистості, її ставленню до діяльності... і вимогам, об'єктивним характеристикам, власне, даного виду діяльності. Спосіб діяльності є більш-менш оптимальним інтегралом, композицією цих основних параметрів. Суб'єкт є інтегруючою, центральною, координуючою інстанцією діяльності. Він погоджує всю систему своїх індивідуальних, психофізіологічних, психічних і, врешті-решт, особистісних можливостей, особливостей з умовами та вимогами діяльності цілісно» [1, с. 91]. Відомий психолог С. Рубінштейн справедливо відзначає, що особистістю є передусім людина, в якій наявна власна життєва позиція, яскраво виражене

свідоме ставлення до життя, світогляд, набутий нею в результаті наполегливої праці [21].

З'ясуємо сутність поняття «Я»-концепція (з англ. *one's self-concept, self-construction, self-identity, self-perspective*). У дослідницьких студіях це поняття визначають як систему уявлень індивіда про самого себе, складник особистості, яка усвідомлює як сама себе, так тими, хто її оточує, і володіє відносною стійкістю [20]; як динамічну систему уявлень людини про саму себе, що включає усвідомлення своїх фізичних, інтелектуальних природних властивостей, самооцінку, суб'єктивне сприйняття, що впливає на власну особистість зовнішніх факторів [4, с. 373]. «Я»-концепція формується під впливом досвіду індивіда, становить основу вищої саморегуляції людини, на базі чого будує свої стосунки з оточуючим її світом. Керуємося також пропозицією І. Кона розглядати поняття «Я» як активно творче інтегративне начало, що дає змогу індивіду не лише усвідомлювати себе, а й свідомо спрямовувати свою діяльність» [6], працями Івана Андрійовича Зязюна, котрий правомірно поставив у центр особистісного підходу в розвитку педагогічної майстерності вчителів саме «Я»-концепцію, досвід, спілкування особистості, її спрямованість, афект, волю, інтелект [5].

Аналіз дискурсу Н. Ничкало щодо професійної освіти фахівців у різних напрямках соціального життя здійснюємо з урахуванням компонентів «Я»-концепції, визначені Р. Бернсом. Дослідник виділяє, зокрема, такі компоненти: когнітивний (образ своїх якостей, здібностей, зовнішності, соціальної значущості тощо (самосвідомості); емоційно-оцінний (відображає ставлення до себе загалом чи до окремих аспектів своєї діяльності і проявляється в системі самооцінок); поведінковий (потенційна поведінкова реакція, що виникає внаслідок взаємодії «образу «Я» та емоційно-оцінного компонента) [2].

Характеризуючи концепт, послуговуємося традиційним визначенням, яке пропонують учені: це смисли, якими оперує людина у процесах мислення і які віддзеркалюють зміст досвіду і знань, результатів усієї людської діяльності, а також процесів пізнання світу у вигляді певних «квантів» знання (Ф. Бацевич, К. Кубрякова, О. Селіванова). Серед ключових концептів досліджень Неллі Григорівни Ничкало: людина праці, людина культури, людина патріотична.

Дослідницькі зусилля Неллі Григорівни спрямовує на формування і розвиток особистості людини праці протягом усього життєвого і професійного шляху, надаючи професійному становленню особистості яскраво особистісного смислу,

індивідуальної траєкторії і неповторного характеру. «...Головним освітянським продуктом є конкретна людина, підготовлена до активної високопрофесійної діяльності в різних галузях промислового, сільськогосподарського виробництва і сфері послуг. Мова йде про головне – людський капітал, від духовних, морально-етичних і професійних якостей якого залежить майбутнє кожної держави», – пише Н. Ничкало [15, с. 53].

Н. Ничкало виокремлює три рівні розуміння поняття «людський капітал». На особистісному рівні – це знання та навички, яких людина набула шляхом навчання, практичного досвіду; на мікроекономічному – сукупна кваліфікація і професійні здібності працівників підприємства, а також його здобутки у справі ефективної організації праці й розвитку персоналу; на макроекономічному рівні – освіта, професійна підготовка і перепідготовка, служба профорієнтації і працевлаштування (ми називаємо його національним людським капіталом) [11, с. 28-29]. Неллі Григорівні як гуманісту і патріоту справи «болять» проблеми професійної освіти, яку, наголошує вона, лише «масажами не вилікувати» [12]. Організатор освіти і науки об'єктивно оцінює реформи в цій галузі [10-17], з особливою харизмою має здатність бачити надсучасне і завжди перебуває на бистрині інноваційних ідей. Провідну роль у формуванні особистості людини праці, доводить Н. Ничкало, відіграє соціальний чинник, оскільки особистість фахівця є безпосереднім відображенням соціального розвитку і професійного оточення. У процесі професійної підготовки майбутнього фахівця, наголошує учена, особливу увагу важливо звертати на морально-духовну сферу особистості, яка має наповнюватися професійними знаннями, професійним досвідом, фаховими нормами і цінностями, необхідними для професійного становлення і повноцінного функціонування у фаховому середовищі [10].

Концепт «людина праці» дослідниця збагачує аналізом концепцій педагогіки праці і професійної педагогіки. Зокрема, педагогіку праці науковець характеризує як педагогічну дисципліну, предметом інтересів і досліджень якої є проблеми виховання особистості через працю, професійне навчання й виховання, безперервна освіта працюючих і безробітних [14, с. 71]. Основоположником педагогіки праці академік називає відомого польського вченого Т. Новацького. Його дослідження («Професієзнавство», «Лексикон педагогіки праці», «Педагогіка загальна і субдисципліни» та ін.) завдяки зусиллям Н. Ничкало та її учнів активно використовуються в навчальних закладах України.

«Праця рук вивела людину на її сучасну позицію в природі... Цей духовний світ побудований на досвіді і матеріальних здобутках рук, що працюють», – писав Т. Новацький. Лише через працю, – переконував патріарх польської педагогіки, – людина пізнає світ, самовідтворює і розвиває себе у продуктивній взаємодії з соціальним світом...» [19, с. 3]. Як універсальну цінність й енергетичний рушій усього світу розглядає людську працю польський науковець З. Вятровський і пише щодо обов'язковості праці людини, професійного розвитку особистості впродовж життя, розвитку професійних кваліфікацій і компетенцій [23-24]. Глибоке теоретичне дослідження, що стосувалося природи виникнення, становлення і розвою педагогіки праці представив на VI Міжнародному українсько-польському форумі «Освіта для сучасності / Edukacja dla współczesności» директор Інституту педагогіки Академії спеціальної педагогіки імені Марії Гжегожевської, доктор наук хабілітований, професор звичайний Ф. Шльосек.

Результатом натхненної творчої праці українських і польських учених, що наповнена Духовністю, Добром, Красою й Істиною, є фундаментальна книга «*Semper in altum. Zawsze wzwyż* (Завжди вгору)», присвячена 90-річчю від дня народження Яна Павла II, що вийшла у видавництві «*Stalowa Wola*» за заг. ред. Я. Зимного та Н. Ничкало [22]. І фундаментальні ідеї концепту «людина праці» Н. Ничкало ґрунтуються на філософії педагогіки серця святого отця Яна Павла II. Папа Римський Словом, переконанням, вірою, «сродною» працею прагнув «пробуджувати Людину в людині», «олюднювати людину» («*uczłowieczenie człowieka*»), утверджувати глибоку повагу до життя й гідності Людини.

Дипломат, учений – філософ, теолог, історик, соціолог особливо наголошував на необхідності пробуджувати у кожного внутрішнє «Я», – пише Н. Ничкало, – впливати на формування переконань. У його працях закладено велику духовну силу, спрямовану на піднесення людини, розвиток у неї почуття самовідповідальності, а це виростає з особистого переконання [18].

«Насамперед праця є, власне, даром і законом Божим, який становить сутність його як суб'єкта. Вона є природною властивістю й обов'язком, особливо дорослої людини, яка у професійній діяльності існує орієнтовно сорок років людського життя. Вона є умовою формування людської екзистенції й утвердження справжності», – проголосив Іван Павло II [9]. На виняткову роль праці людини він звертав увагу у промові, яку виголосив на 68 сесії Міжнародної

Організації Праці в Женеві 15 червня 1982 року: «Праця містить той головний вимір людського існування, згідно з яким будується щоденне життя людини, з якого людина черпає власну гідність, але в якому водночас міститься певна міра людських зусиль, страждань, а також кривди й несправедливості, що глибоко проникли в суспільне життя як окремих народів, так і міжнародної спільноти»[там само]. Іван Павло II називає працю неодмінним супутником життя людини в її щоденному зусиллі і як шлях до будівництва людського світу.

На основі глибокого аналізу питань ринку праці і розвитку систем професійної освіти й навчання у контексті психології, педагогіки, соціології, психофізіології, медицини, економіки, ергономіки, статистики та інших галузей наукового знання Н. Ничкало окреслює мету і перспективи психопедагогіки праці. Новий напрям міждисциплінарних досліджень охоплює різні галузі науки, які досліджують людину праці: філософію праці, медицину праці, екологію, економіку, соціологію праці тощо [15, с. 99-100].

З-поміж характерних рис вияву концепту «людина праці» прогностичний учений виділяє неперервну освіту, що поряд з адаптацією до змін у професійній діяльності конкретної людини перетворюється на неперервний процес загального і професійного розвитку особистості, її знань і навичок, є сьогодні вже не тільки засобом, а насамперед метою розвитку людини, а також формування її готовності до осмислення й сприйняття змін, прийняття рішення щодо власних подальших дій [13]. У ХХІ столітті, яке міжнародними організаціями визнано «століттям якості», вчений зацентровує увагу на проблемі якості неперервної освіти, що значною мірою забезпечує конкурентоспроможність фахівця на сучасному ринку праці, має формувати потребу в постійному саморозвитку особистості за допомоги формальної, неформальної та інформальної освіти.

Поряд уживають також терміни «пожиттєва освіта», «освіта дорослих». Кожний із термінів, доводить Н. Ничкало, має суттєві особливості реалізації в різних країнах залежно від рівня і перспектив їхнього соціально-економічного розвитку, а спільними ознаками є акцент на самоосвіту, самовиховання, індивідуалізацію навчання; навчання в умовах різних поколінь (у сім'ї, суспільстві); інтердисциплінарність знань, часу і місця навчання. В інноваційній освіті зростає вага Самості педагога, його саморозвитку, самовдосконалення, самореалізації як майстра педагогічної дії і Людини культури.

Важливу роль у розвитку неперервної освіти в Україні відіграє Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України.

Фахівці установи розробили Концепцію освіти дорослих (2011), опікуються збірником наукових праць «Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи» та журналом «Територія успіху»; успішно працює «Українська асоціація освіти дорослих» (голова правління – проф. Л. Лук'янова). У центрі уваги дослідників і міжнародна наукова співпраця з порівняльної педагогіки, педагогіки праці, педагогіки дорослих, професійної підготовки і діяльності вчителя в міждисциплінарному просторі з колегами в Польщі, Білорусі, Казахстані, Словаччині, Чехії.

Людина праці у рефлексіях Н. Ничкало – це передусім людина культури, духовно багата, гуманна, творча особистість, котра віддана своїй справі і захоплена нею, володіє розвинутим прагненням до творення Добра, Істини, Надії. «Духовність – інтелектуальний потенціал – професіоналізм – це та могутня тріада, від якої залежить конкурентоспроможність нашого молодого трудівника на оєвропейському і світовому ринках праці в ХХІ ст.», – пише Н. Ничкало [16, с. 17]. Влучно на цьому зацентровував увагу ще М. Рубінштейн: «Культура збагачується індивідуальностями. Чим індивідуальніша творча сила та її продукт, тим багатша, хоча спочатку й потенціально, культура» [21, с. 37]. Власне, саму Н. Ничкало вважають взірцем професійної культури, носієм ідей краси, добра, справедливості, коректності, педагогічного такту, професіоналізму. Цей процес, безумовно, складний, неперервний у часі і просторі, спрямований на вдосконалення власних дій до найвищого рівня.

Така культура у педагогічній праці, де кожний із членів міцної команди науковців відчуває себе неповторною особистістю, яка розвивається в позитивно-енергетичній гармонії співтворчості, самоповаги і взаємоповаги, створена Неллею Григорівною спільно з Іваном Андрійовичем Зязюном в Інституті педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України. Учитель-майстер «самореалізується в самореалізації своїх вихованців» (В. Петровський). Разом зі своїми численними учнями Н. Ничкало виконує порівняльні дослідження й обґрунтовує основні тенденції розвитку систем підготовки кваліфікованих робітників у Польщі, Китаї, Німеччині, Англії, Америці, Канаді, пропонує інноваційні підходи до творчого адаптування прогресивних ідей зарубіжного досвіду в Україні і, навпаки, – українського в зарубіжжі.

Публікацією, виступом, порадою Н. Ничкало нагадує своїм учням, що праця є основною формою життєдіяльності як окремої людини, так і суспільства, виступає провідним чинником соціогенезу.

Разом з тим праця є засобом самовираження та самоствердження особистості, реалізації її інтелектуального і творчого потенціалу, досвіду, почуття моральної гідності. Рефреном через наукові праці Н. Ничкало проходить ідеї людини патріотичної, моральні вартості якої викладені у студіях Яна Павла II: «Патріотизм означає любов до всього, що творить батьківщину: до її історії, традицій, до її мови, навіть до її краєвидів. Ця любов поширюється також на твори співвітчизників і плоди їхнього генія. Усяка небезпека, що загрожує великому добру батьківщини, стає нагодою для перевірки цієї любові» [18]; поняття батьківщини означає вартості й духовний зміст, які творять культуру нації». Вражає ерудиція Н. Ничкало: кожне своє положення вона висновковує із власного знання та досвіду, у кожне слово вона вносить «особисто пережите наповнення; відоме нам слово стає багатшим і багатограннішим». Приваблює також шляхетність і власного мислення, і уміння поводитися з чужими набутками.

Кожною публікацією, виступом, порадою Н. Ничкало нагадує своїм учням, що праця є основною формою життєдіяльності як окремої людини, так і суспільства, виступає провідним чинником соціогенезу. Разом з тим вона є засобом самовираження та самоствердження особистості, реалізації її інтелектуального і творчого потенціалу, досвіду, почуття моральної гідності.

Висновки. Отже, аналіз наукових досліджень дає підстави зробити такі висновки. Відповідно до міркувань В. Кременя, поняття Я-концепції розглянуто для позначення ментальної репрезентації людиною самої себе, відображення метаіндивідуального світу особистості в її самосвідомості й уявленнях про себе, на основі яких вона народжує свій новий суверенний образ, визначає перспективи розвитку власного потенціалу. Вивчення фундаментальних досліджень Н. Ничкало підтверджує інтелектуальність, інтелігентність, духовну елітарність, відкритість особистості дослідниці як еталону Людини педагогічної праці.

З'ясовано, що характеристику концепту «людина праці» Н. Ничкало збагачує аналізом понять «людський капітал», «неперервна освіта», «якість неперервної освіти», що значною мірою забезпечує конкурентоспроможність фахівця, формує потребу в постійному саморозвитку особистості за допомоги формальної, неформальної та інформальної освіти. Людина культури постає у наукових студіях Н. Ничкало як духовно багата, гуманна, творча особистість, яка віддана своїй справі і захоплена нею, володіє розвинутих прагненням до творення Добра, Істини, Надії. Рефреном

через наукові праці Н. Ничкало проходять ідеї людини патріотичної, моральні вартості і духовний зміст якої створюють культуру нації.

Кожний із концептів Я-концепції Неллі Ничкало, зокрема концепт «неперервної освіти» як чинник професійного розвитку і саморозвитку особистості, потребує більш детального розгляду в наступних статтях.

Список використаної літератури

1. Абульханова-Славская К. А. Акмеологическое понимание субъекта / К. А. Абульханова-Славская // Основы общей и прикладной акмеологии. – М. : РАГС, 1995. – С. 85-108.
2. Бернс Р. Развитие «Я»-концепции и воспитание / Р. Бернс; пер. с англ. – М. : Прогресс, 1986. – 421 с.
3. Бойко А. М. Особистість // Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; гол. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 628 с.
4. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 374 с.
5. Зязюн І. А. Філософія педагогічної дії : [монографія] / Іван Андрійович Зязюн. – Черкаси : ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2008. – 608 с.
6. Кон И. С. Открытие «Я» / И. С. Кон. – М. : Политиздат, 1978. – 352 с.
7. Кремень В. Слово про ювіляра / В. Кремень // Я-концепція Неллі Ничкало у вимірі професійного розвитку особистості : зб. наук. пр. / редкол. : І. А. Зязюн (голова), О. М. Отич [та ін.]; упоряд. : О. М. Отич, О. М. Боровік ; НАПН України ; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України. – К., 2014. – С. 496-503.
8. Кремень В. Г. Якісна освіта і нові вимоги часу / В. Кремень // Педагогічна і психологічна науки в Україні. Т. 1. Теорія та історія педагогіки. – К. : Педагогічна думка, 2007. – С. 3-18.
9. Іван Павло II. Пам'ять та ідентичність. Бесіди на зламі століть / Іван Павло II / пер. з італ. М. Прокопович. – Львів : Літопис, 2005. – 168 с.
10. Ничкало Н. Г. Етап зрілості і творчості / Н. Г. Ничкало // Професійно-технічна освіта. – 2013. – 2(59). – С. 2-3.
11. Ничкало Н. Ідея суспільства знань і праці в наукових пошуках / Н. Ничкало // Теорія і практика управління соціальними системами. – 2010. – №3. – С. 22-28.
12. Ничкало Н. Г. Масажами профтехосвіту не вилікувати / Н. Г. Ничкало // Голос України. – 2010. – 19 листоп. (№ 218). – С. 13.
13. Ничкало Н. Г. Неперервність професійної освіти: філософські-педагогічні аспекти / Н. Г. Ничкало // Якість неперервної освіти в умовах євроінтеграційних процесів: тенденції, проблеми, прогнози : матер. міжнар. науково-практ. конф. (Київ – Чернівці, 2-4 листопада 2015 р.). – Чернівці, 2015. – С.5-14.
14. Ничкало Н. Г. Професійна педагогіка і педагогіка праці / Н. Г. Ничкало // П'яті міжнародні наукові читання, присвячені пам'яті академіка Сергія Яковича Батишева : матер. V міжнар. наук. конф. : у 2-х тт. – Т. 1. Методологічні питання неперервної професійної освіти в умовах інформаційного суспільств / [за ред. Н. Г. Ничкало, В. Д. Будака, М. Б. Яковлевої]. – Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2011. – С. 64-175.
15. Ничкало Н. Г. Професійна педагогіка праці: проблеми взаємозв'язку в умовах ринкової економіки / Н. Г. Ничкало // Безперервна професійна освіта в контексті європейської інтеграції: теорія, досвід, прогноз : зб. наук. ст.

- методологічного семінару, 17 березня 2010 р. : у 2-х ч. / [за ред. В. І. Лугового, Н. Г. Ничкало]. – Ч.1. – К. : Пед. думка, 2010. – С. 97-105.
16. Ничкало Н. Г. Трансформація професійно-технічної освіти в Україні : монографія / Н. Г. Ничкало. – К. : АРТЕК, 2002. – 201 с.
 17. Ничкало Н. Г. Українські концепції професійної освіти: тенденції і перспективи / Н. Г. Ничкало // Педагогічна і психологічна науки в Україні. – Т. 5. – К. : Педагогічна думка, 2007. – С. 39-47.
 18. Ничкало Н. Г. Філософія педагогіки серця Яна Павла II // Освітній україноцентризм Георгія Філіпчука : зб. наук. пр. / редкол. : Н. Ничкало (голова) та ін. ; упор. : Н. Ничкало, О. Боровік ; НАПН України ; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України. – К. : Богданова А. М., 2016. – С. 24-34.
 19. Новацький Тадеуш В. Людська праця. Аналіз поняття / Тадеуш В. Новацький ; пер. з польськ. Ю. Родик. – Львів : Літопис, 2010. – 181 с.
 20. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – СПб. : Питер, 2000. – 720 с.
 21. Теоретико-методические вопросы развития Я-концепции [Электронный ресурс]. – Режим доступа : wikipediya.org.ru. – Загл. с экрана. – Язык русс.
 22. *Semper in Altum. Zawszewzwyż* / red.: ks. Prof. Drhab Jan Zimny, Prof. Drhab Nella Nyczkało ; Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II. – Stalowa Wola, 2010. – 862 с.
 23. Wiatrowski, Z. *Podstawy pedagogiki pracy* / Zygmunt Wiatrowski // *Wydanieczwrate – zmienione*. – Bydgoszcz. – 2005. – S. 49-54.
 24. Wiatrowski Z. *Praca człowieka – wątpliwości, nieporozumieni ai realia* / Z. Wiatrowski // *Semper in Altum. Zawszewzwyż* / red.: ks. Prof. Drhab Jan Zimny, Prof. Drhab Nella Nyczkało ; Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II. – Stalowa Wola, 2010. – s. 613.

Елена Семенов

КЛЮЧЕВЫЕ КОНЦЕПТЫ Я-КОНЦЕПЦИИ АКАДЕМИКА НЕЛЛИ НИЧКАЛО

В статье на основе научных исследований и рефлексий о Нелле Григорьевне Ничкало очерчены ключевые концепты «человек труда», «человек культуры», «человек патриотический» в измерении профессионального развития и саморазвития личности. В соответствии с рассуждениями В. Кременя, понятие Я-концепции рассмотрено для обозначения ментальной репрезентации человеком самого себя, отражение метаиндивидуального мира личности в его самосознании и представлениях о себе, на основе которых он порождает свой новый суверенный образ, определяет перспективы развития собственного потенциала. Учтены идеи И. Зязюна, который поставил в центр развития педагогического мастерства «Я»-концепцию, опыт, общение личности, ее направленность, аффект, волю, интеллект. Акцентируется внимание на интеллектуальности, интеллигентности, духовной элитарности, открытости личности Нелли Ничкало как эталона Человека педагогического труда.

Ключевые слова: *Нелля Ничкало, концепт, человек труда, педагогика труда, непрерывное образование, качество непрерывного образования, человек культуры, человек патриотический.*

Olena Semenoh

KEY CONCEPTS OF SELF-CONCEPTION OF ACADEMICIAN NELLY NYCHKALO

On the basis of research and reflection on Nelly G. Nychkalo the article outlines the key concepts of "working man", "a man of culture", "patriotic person" in terms of professional development and self-identity. According to V. Kremen reasons,

the concept of self-conception is considered to indicate the mental representation of himself, displaying of meta-individual world of personality in her consciousness and imaginations of himself on which she gives birth to a new sovereign image, determines the prospects of her own potential. Ideas of Zyazyun are taken into account, who set in the center of educational mastery "I"-Concept, experience, communication, personality, its orientation, affect, will and intelligence. Attention is focused on intelligence, intelligence, spiritual elitism, open personality Nelly Nychkalo man as standard pedagogical work.

It was found that the characteristics of the concept "man of work" N.Nychkalo enriches by the analysis of the concepts of "human capital", "continuous education", "quality lifelong education", which mostly provides professional competitiveness, creates a need for constant self-identity through formal, non-formal and informal education. It is proved that a person of culture is spiritually rich, humane, creative person, dedicated by her work and captured by it, has developed the desire to do Good, Truth, Hope. We consider the concept of "patriotic man," moral values and spiritual content of which make the culture of the nation.

Keywords: *Nelly Nychkalo, concept, man of work, education work, continuous education, quality of lifelong education, man of culture, patriotic man.*

References

1. Abul'hanova-Slavskaja, K. A. (1995). Akmeologicheskoe ponimanie subiekta. Osnovy obshhej i prikladnoj akmeologii. Moscow : RAGS, 85-108.
2. Berns, R. (1986). Razvitie «Ja»-konceptii i vospitanie. Moscow : Progress, 421.
3. Boiko, A. M. (2008). Osobystist. Entsyklopediia osvity / Akad. ped. nauk Ukrainy; Kremen V. H. (Ed.). Kyiv: Yurinkom Inter, 628.
4. Honcharenko, S. U. (1997). Ukrainyskyi pedahohichnyi slovnyk. Kyiv: Lybid, 374.
5. Ziaziun, I. A. (2008) Filosofiia pedahohichnoi dii. Cherkasy: ChNU imeni Bohdana Khmelnytskoho, 608.
6. Kon, I. S. (1978). Otkrytie «Ja». Moscow: Politizdat, 352.
7. Kremen, V. (2014). Slovo pro yuviliara. Ziaziun, I. A., Otych, O. M., Borovik, O. M. (Eds.). Ya-kontseptsiia Nelli Nychkalo u vymiri profesiinoho rozvytku osobystosti;. Kyiv: NAPN Ukraine; In-t ped. osvity i osvity doroslykh NAPN Ukraine, 496-503.
8. Kremen, V. H. (2007). Yakisna osvita i novi vymohy chasu. Pedahohichna i psykholohichna nauky v Ukraini. T. 1. Teoriia ta istoriia pedahohiky. Kyiv: Pedahohichna dumka, 3-18.
9. Ivan Pavlo II. (2005). Pamiat ta identychnist. Besidy na zlami stolit. Lviv : Litopys, 168.
10. Nychkalo, N. H. (2013). Etap zrilosti i tvorchosti. Profesiino-tekhnicna osvita, 2(59), 2-3.
11. Nychkalo, N. (2010). Ideia suspilstva znan i pratsi v naukovykh poshukakh. Teoriia i praktyka upravlinnia sotsialnymy systemamy, 3, 22-28.
12. Nychkalo, N. H. (2010). Masazhamy proftekhosvitu ne vylikuvaty. Holos Ukrainy, 218, 13.
13. Nychkalo, N. H. (2015). Neperervnist profesiinoy osvity: filosofski-pedahohichni aspekty. Yakist neperervnoy osvity v umovakh yevrointehratsiinykh protsesiv: tendentsii, problemy, prohnozy: materialy mizhnarod. naukovo-prakt. konf. Chernivtsi, 5-14.
14. Nychkalo, N. H. (2011). Profesiina pedahohika i pedahohika pratsi. Nychkalo, N. H., Budak, V. D., Yakovleva, M. B. (Eds.). V mizhnarodni naukovy chytannia, prysviacheni pamiaty akademika Serhiia Yakovycha Batysheva: materialy V mizhnarod. nauk. konf., 1. Mykolaiv : MNU imeni V. O. Sukhomlynskoho, 64-175.

15. Nychkalo, N. H. (2010) Profesiina pedahohika pratsi: problemy vzaiemozv'iazku v umovakh rynkovoї ekonomiky. Luhovyi, V. I., Nychkalo, N. H. (Eds.). Bezperervna profesiina osvita v konteksti yevropeiskoi intehratsii: teoriia, dosvid, prohnoz, 1. Kyiv : Ped. dumka, 97-105.
16. Nychkalo, N. H. (2002). Transformatsiia profesiino-tekhnichnoi osvity v Ukraini. Kyiv: ARTEK, 201.
17. Nychkalo, N. H. (2007). Ukrainski kontseptsii profesiinoї osvity: tendentsii i perspektyvy. Pedahohichna i psykhohohichna nauky v Ukraini, 5. Kyiv: Pedahohichna dumka, 39-47.
18. Nychkalo, N. H. (2016). Filosofiia pedahohiky sertsia Yana Pavla II. Nychkalo, N., Borovik, O. (Eds.). Osvitnii ukrainotsentryzm Heorhiia Filipchuka.. Kyiv: NAPN Ukraine; In-t ped. osvity i osvity doroslykh NAPN Ukraine, 24-34.
19. Novatskyi, Tadeush V. (2010). Liudska pratsia. Analiz poniattia. Lviv : Litopys, 181.
20. Rubinshtejn, S. L. (2000). Osnovy obshhej psihologii. SPb: Piter, 720.
21. Teoretiko-metodicheskie voprosy razvitija Ja-koncepcii. Available at: wikipediy.ord.ru.
22. Zimny, Jan, Nyczkało, N. eds. (2010). Semper in Altum. Zawszewzwyż. Stalowa Wola: Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, 862.
23. Wiatrowski, Z. (2005). Podstawy peagogiki pracy. Wydanieczwrate – zmienione. Bydgoszcz, 49-54.
24. Wiatrowski, Z. (2010). Praca człowieka – wątpliwości, nieporozumieni ai realia. Zimny, Jan, Nyczkało, Nella (Eds.). Semper in Altum. Zawszewzwyż. Stalowa Wola: Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, 613.

Одержано 1.09.2016 р.

УДК 37.091.33:811.112.2:373.5(091)

*Наталія Бейліс,
м. Вінниця*

НІМЕЦЬКОМОВНА ОСВІТА В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКОЛАХ УКРАЇНИ: АСПЕКТИ НАУКОВОГО ДИСКУРСУ В ІСТОРИЧНІЙ РЕТРОСПЕКТИВІ

У статті акцентується увага на тому, що вивчення німецької мови учнями в загальноосвітніх школах України залежить від створення відповідних об'єктивних умов реформування всієї системи освіти та гуманізації навчального процесу, а також врахування закономірностей розвитку теорії і практики у цій сфері в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. Особлива увага приділяється провідним аспектам наукового дискурсу в контексті національної політики щодо вивчення німецької мови в школах України в умовах її входження в європейський освітній простір.

© Н. Бейліс, 2016